

JAARVERSLAG 1994

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen hebben plaatsgehad in de lokaliteiten van het Paleis der Academiën in Brussel, op 31 januari, 30 mei en 17 oktober 1994. Er werden zes sectievergaderingen gehouden, een plenaire vergadering op 31 januari, een colloquium op 30 april, een rondleiding in de bibliotheek van de Commissie en van de Academie en een bestuursvergadering op 17 oktober.

Lezingen gehouden op de plenaire vergaderingen :

L.VAN DURME : Lat. *cultura*, Fr. *couture*, Zuidndl. *kouter*.

Lat. *cultura* leefde in de Romania verder op twee plaatsen : in het noorden van Italië (+ aansluitend Retië) en in het westen van Frankrijk.

Via een appellatiefisch voorstadium deed het woord in die twee gebieden heel wat dienst op het toponymische vlak.

In het westen van Frankrijk nam *colture* bovendien deel aan een betekenisevolucie. Het ging er mettertijd de reservegronden van de domeinen aanduiden en werd in de Latijnse beheersdocumenten in de gelatiniseerde gedaante *cultura* opgenomen.

Omstreeks 1000 (mogelijk vroeger) deed (westelijk Galloromaans) *colture* zijn intrede in het (aanpalende) westen van de Nederlanden : Oudfrans *col'ture* werd Oudvlaams 'coltere.

Ondertussen was ook de Latijnse « retro-vorm » *cultura* (zie hierboven) uit de domaniale sfeer aan een eigen opmars begonnen.

Via het netwerk van abdijen en fiscale domeinen verspreidde *cultura* zich binnen de grenzen van het Merovingisch-Karolingische rijk op veel grotere schaal dan *couture-collere*. Overal waar het domaniale stelsel voorkwam, beantwoordde *cultura* immers aan een terminologische behoefte op het ambtelijke niveau.

J.-H. MICHEL : *Une question aux dialectologues*.

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling :

W. VAN LANGENDONCK : *Kenmerken van de persoonsnaamgeving door Vlaamse jongeren*.

Aan de hand van materiaal dat aan de KU Leuven werd verzameld, wordt onderzocht in hoeverre de persoonsnaamgeving (PN-geving) door Vlaamse jongeren zich van die door volwassenen onderscheidt.

In het algemeen kan men stellen dat de motivatie bij de PN-geving varieert van veeleer informatieve inhouden (genealogische en geografische herkomst, beroep) over vrij connotatieve inhouden (fysieke en psychische kenmerken) tot louter expressieve formaties (omvormingen van bestaande voornamen (VN) en familienamen (FN), die dan een soort bijnamen (BN) worden). Deze omvormingen komen tot stand door suffigering, verkorting en verlenging, reïnterpretatie en volksetymologie, rijm en stafrijm, reduplicatie en consonantharmonie, anagram en metathesis enz. Er is dus een continuum van zuiver informatief tot zuiver expressief.

Zoals verwacht, blijkt de PN-geving bij jongeren vooral te situeren aan het connotatief-expressieve uiteinde van het continuum. Kortom, het ludieke beheerst de jongeren-PN.

I.t.m. de PN-morfologie is de PN-syntaxis eenvoudig te noemen : VN of BN alleen, of soms het patroon [VN + BN].

Wat sekseverschillen betreft, komen bij meisjes evenveel FN (>BN) als VN voor, terwijl jongens heel wat meer FN gebruiken. De PN-geving door jongens is ook heel wat meer anglofiel.

Met uitzondering van de anglofilie karakteriseren de genoemde kenmerken vrijwel alle (Westerse) jongerengeneraties. J. Van Ginneken vond immers al gelijkende kenmerken : eenledigheid en eenvoud,

verkorting en reïnterpretatie van FN en het ontbreken van afkomstnamen.

Frans DEBRABANDERE : *Enkele familienamen.*

Van de Oostvlaamse familienaam *Sigin/Sichi(e)n* staat alleen de eerste in zijn Woordenboek van de familienamen, met een gissing. Na het verschijnen van het woordenboek kreeg de auteur de informatie dat de stamvader van deze Oostvlaamse familie ene Michael Jeremiah Zigin is, die in 1749 in Wichelen trouwt. Hij is een ulaan van de Saksische graaf. Zijn naam wordt ook *Sicking* gespeld en deze naamvorm is duidelijker, een afleiding van *Sicke*, een bakervorm van een Germ. *Sigi*-naam. De spelling *Zigin* is te verklaren door de Duits-Saksische uitspraak.

In zijn woordenboek had spreker de FN *De Len(d)tdecker* uit een plaatsnaam Lendakker/Lentakker verklaard. Er rijzen dan wel twee problemen. Het gaat om een Westvlaamse plaatsnaam en een Wase familienaam. Bovendien is er een lidwoord i.p.v. een voorzetsel, tenzij de naam uit Noordfrans De Landacre ontstaan zou zijn. Maar in Eupen komt in 1565 Peter Leendecker voor, een beroepsnaam voor een leemdekker of leemplakker. Deze herkomst kan de verklaring zijn voor het lidwoord en voor het late voorkomen in het Waasland.

De familienaam Titulaer komt in België één keer voor. Daarnaast bestaat in Nederland Tittelaar en Titulair. Dit zijn volksetymologische reïnterpretaties via *Titulaer* van *Tutelaer*/*Tuteleer*, een naam die in 15de eeuw in Gingelom geconcentreerd was. De naam leeft voort in *Tuytelaers*, *Tuyteleers*, *Tutelaers*, *Tuteleers*, *Tutelaire*. De naam is een afleiding van *tutelen*, een frequentatief van *tuten*. Het woord heeft ruilen betekend, maar oorspronkelijk praten, loven, vleien, wat te vergelijken is met de betekenisevolutie van tuischen/tauschen/täuschen.

Spreker signaleert verder dat *Inslegers* op een Zuidduitse naam moet teruggaan, aangezien de Vlaamse stamvader bij zijn overlijden in 1776 « bohemus » blijkt te zijn. Misschien is het een adaptatie van de D. FN *Inzlinger*.

Strypsteen is nog moeilijker. De eerste die in West-Vlaanderen opduikt, is in 1713 Thomas Triptin uit Wissen (Rijnland-Palts). Deze naam is tot dusver niet met een Duitse naam geïdentificeerd.

LUC VAN DURME : *De heuvelige finale van de Ronde van Vlaanderen in de spiegel van de plaatsnamen.*

Aanvankelijk werd het parcours van de Ronde van Vlaanderen gevormd door de *steenwegen* (in de echte zin van het woord) die Gent, Brugge, Roeselare, Kortrijk, Ronse, Geraardsbergen, Zottegem en Etteren verbonden. Naarmate deze wegen vanaf de jaren zestig werden gemoderniseerd, verschenen de Zuidoostvlaamse heuvels en kas-seistroken steeds meer op het programma. De Bosberg, de Edelareberg, de Eikenberg, de Kluisberg, de Koppenberg, de Kruisberg, de Leberg, de Patersberg, de Taaienberg, de Valkenberg, de Varentberg, de Volkegemberg en tal van andere werden, mede via de T.V.-verslaggeving, klinkende begrippen in heel wielerminnend Europa.

De meeste van deze namen zijn vrij doorzichtig wat hun betekenis aangaat, andere weer niet. In Leberg schuilt Onl. *Letha* « helling », in Taillenberg Mnl. *taille*, *talie* « hakhout (bos) »; Paterberg verwijst mogelijk naar de herbergnaam *In de Pater*; Koppenberg 1285 *cobbinberch*, *coppenberch* lijkt in het licht van ca. 1275 *cobimont* « de berg van Jakob » te betekenen, maar veeleer is hier voor het eerste lid Mnl. *coppe* « heuveltop » onderliggend : de heuvel vertoont een tweetoppige kruin.

Berendries bevat Germ. **birnu-* « modder », Pijpketel gaat mogelijk terug op de oude herbergnaam *In de Pijpketel* « pijpekoter, pijpewroeter » en de Muur te Geraardsbergen herinnert aan de verdedigingswerken van de oude bovenstad, hoewel die in de volksmond nog steeds als *Vesten* bekend staan.

Van de vroegere romanisering van de zuidelijke zoom van Oost-Vlaanderen getuigen op hun beurt : Boigneberg, waarin Opik. *bogne* « grens », Bossenaarberg 1063 *ad businarias*, Rom. **buxinarias*, bij Lat. *buxus* « buksboom », Kwaremont (en wel nooit *De Kwaremont*, wat op een vrijheid van het Rondejargon berust) 1119 kop. 13de eeuw *cum quarmonite*, Rom. **quadrum montem* « de vierkante berg ».

Hotond 1361 *ter hoetont* daarentegen is niet Romaans, maar bevat wel een Romaans leenwoord : *hoo(ch) + tont*, uit Germ. **tumbothu-* « begraafplaats », bij *tombe* uit Lat. *tumba* « graf », een naam uit de Elyzeese sfeer dus !

Op 30 april heeft de Commissie een colloquium gehouden, dat ook voor gasten toegankelijk was. Het thema

was : « Familienamen in de Germaanse en Romaanse ruimte ». De volgende lezingen werden gehouden :

LÉO WINTGENS : *Les noms de famille dans l'ancien duché de Limbourg, zone de contact germano-romane : origines, structures et consolidation.*

FRANS DEBRABANDERE : *Adaptatie van gemigreerde familienamen.*

Cathérine HANTON : *Structuration des articles du Dictionnaire des noms de famille romans (PatRom).*

ANN MARYNISSSEN : *De Atlas van de Familienamen in het Nederlandse taalgebied.*

In de Waalse afdeling werden drie lezingen gehouden.

Het *Bestuur van de Commissie* voor de periode 1994-1995 is als volgt samengesteld : J.-H. MICHEL, voorzitter ; R. VAN PASSEN, ondervoorzitter en voorzitter van de Vlaamse afdeling ; M. FRANCARD, voorzitter van de Waalse afdeling ; W. VAN LANGENDONCK, secretaris van de Vlaamse afdeling ; J. GERMAIN, secretaris van de Waalse afdeling ; F. DEBRABANDERE, secretaris-generaal.

De Commissie treurt om het overlijden van Jos Molemans (Neerpelt, 17 december 1938 - Sint-Katelijne-Waver, 3 september 1994), lid van de Vlaamse afdeling sinds 1983.

Samenstelling van de Commissie : Roland WILLEMYNS werd benoemd tot erelid en wordt opgevolgd door Hugo RYCKEBOER. Valeer F. VANACKER, eveneens tot erelid benoemd, wordt als werkend lid vervangen door José CAJOT.

De *Handelingen* LXVI (1994) telden 160 bladzijden. Ze werden geruild met een aantal tijdschriften en wetenschappelijke instellingen (zie lijst). De door aankoop of ruil verkregen werken werden gedeponereerd in onze bibliotheek, die ondergebracht is in de bibliotheek van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Honderd exemplaren werden de wetenschappelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld, ten behoeve van onderzoekers en studenten. Bovendien heeft de Commissie het Werk 18 uitgegeven nl. de studie van dr. YVES COUTANT : « *Middeleeuwse molentermen in het graafschap Vlaanderen. Terminologie du moulin médiéval dans le comté de Flandre* » (742 blzn.).

Inzake straatnaamgeving werd de Commissie in 1994 door talrijke Brusselse, Waalse en Duitstalige gemeenten geraadpleegd. De Vlaamse afdeling verstrekte advies voor straatnamen in Brusselse gemeenten.

De Commissie heeft de *taalkundige aanpassing van de geografische namen van de stafkaarten* die door het Nationaal Geografisch Instituut uitgegeven worden, voortgezet. Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde in Leuven onder leiding van K. ROELANDTS advies uitgebracht i.v.m. 230 toponiemen in de volgende 20 gemeenten (kaartbladen NGI nrs. 24/1, 24/2, 24/5, 24/6, 32/1, 32/2) : Bertem, Bierbeek, Bonheiden, Boortmeerbeek, Duffel, Haacht, Heist-op-den-Berg, Herent, Holsbeek, Kampenhout, Keerbergen, Kortenberg, Leuven, Lubbeek, Oud-Heverlee, Putte, Rotselaar, Sint-Katelijne-Waver, Tervuren, Tremelo. In de Waalse afdeling

werd het onderzoek gedaan door J. GERMAIN, J. NAZET
en J.M. PIERRET.

Met de meeste hoogachting,

Brugge, 31 december 1994.

De Secretaris,

F. DEBRABANDERE.

De Voorzitter,

J.H. MICHEL.